



Sveriges lantbruksuniversitet  
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-  
och växtproduktionsvetenskap

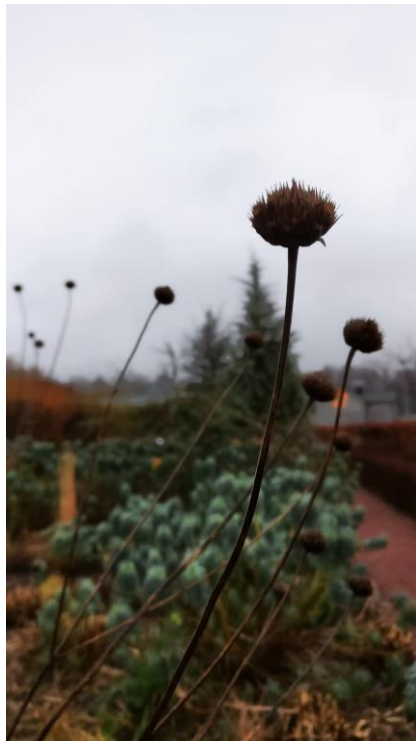
## **Perenna vinterståndare**

- Fröställningar för snöfattiga vintrar

## **Perennials with Decorative Seedheads**

- Perennials with ornamental values during a snowless winter

*Felix Hasselberg*



Självständigt arbete • 15 hp

Trädgårdsingenjör: design - Kandidatprogram

Alnarp 2020

## **Perenna vinterståndare - Fröställningar för snöfattiga vintrar**

Perennials with Decorative Seedheads - Perennials with ornamental values during a snowless winter

*Felix Hasselberg*

**Handledare:** Julia Andersson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

**Bitr. handledare:** Karin Svensson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

**Examinator:** Eva-Lou Gustafsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

**Omfattning:** 15 hp

**Nivå och fördjupning:** G2E

**Kurstitel:** Självständigt arbete i landskapsarkitektur, G2E - Trädgårdsingenjör: design – kandidatprogram

**Kurskod:** EX0847

**Program:** Trädgårdsingenjör: design – kandidatprogram

**Utgivningsort:** Alnarp

**Utgivningsår:** 2020

**Omslagsbild:** Författarens. *Cephalaria gigantea* i Slottsträdgården i Malmö, 2019-02-07.

**Elektronisk publicering:** <http://stud.epsilon.slu.se>

**Nyckelord:** växtlista, vintervärden, vinterståndare, vinterprofil, perenner, prydnadskvalitéer, ornamental plants, designplants, seedheads, Piet Oudolf

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

# Förord

Detta är ett examensarbete på C-nivå inom landskapsarkitektur som omfattar 15 högskolepoäng. Arbetet skrivs under trädgårdsingenjörsprogrammet med designinriktning för kurs EX0847 vid Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Jag måste få ge ett stort tack till mina handledare Julia Andersson och Karin Svensson för deras stöd, tålamod och engagemang. Tack till vänner och familj som ställt upp och pushat mig. Tack till Julia Andersson och Peter Korn för att jag fick komma ut och se ert Klinta Trädgård och tack för alla era rekommendationer, hänvisningar och synpunkter. Tack Cecilia Palmér och Karin Svensson för att ni hade möjlighet att ställa upp och berätta om era erfarenheter och synpunkter kring ämnet. Slutligen vill jag tacka examinatorn Eva-Lou Gustafsson.

# Sammanfattning

I den här uppsatsen tar jag reda på hur mycket som det finns att tillgå kring ämnet vinterståndare och om de har någon fördel utöver ett upplevelsevärde under snöfattiga vintrar. Dessutom tar jag fram en lista på 30 perenner med vinterståndare som förekommer i både litteratur och under fältundersökningar gjorda vårvintern januari 2019.

*"When a beautiful rose dies beauty does not die because it is not really in the rose. Beauty is an awareness in the mind." Agnes Martin, 1912-2004. Konstnär (Philamuseum 2019)*

Vad är det som gör rosen vacker och vem lärde oss att tycka så? Precis som Agnes Martin så tror jag att skönhet är ett begrepp som varierar baserat på tid, plats och olika kulturella normer. Det här projektet är drivet av en vilja att föra fram det som står i skymundan och påminna dig om att även detta kan ge glädje. Med **vinterståndare** i fokus så är detta projekt ett påbörjat försök att förlänga en grön miljö's årliga livstid och upprätthålla en diskussion kring, samt framhäva vikten i fenomenet vi kallar vinterståndarna - Det finns så mycket vackert i världen; varför begränsa sin njutning till enbart en ros?

## Abstract

The focus of this paper is to figure out how much information there is available regarding the topic of decorative seedheads and if they have more values for us beyond their ornamental value. In addition, a list of 30 perennials with decorative seedheads will be a product of this study based on their occurrence in both literature and during field surveys made in the spring winter of January 2019.

*"When a beautiful rose dies beauty does not because it is not really in the rose. Beauty is an awareness in the mind." Agnes Martin, 1912-2004. Artist (Philamuseum 2019)*

What makes the rose beautiful and who taught us to think so? Like Agnes Martin, I believe that beauty is a concept that varies based on time, place and different cultural norms. This project is driven by a desire to bring forth what is in the dark and remind you that they have a decorative value that can bring joy. With seedheads as merit, this project is an attempt to extend the annual life of landscapes and also to maintain a discussion about, and to emphasize the importance of the phenomenon we call the seedheads – The rose is beautiful but there is so much more beauty in the world; Why limit your enjoyment to just a rose?

# Innehållsförteckning

FÖRORD.....	I
SAMMANFATTNING .....	II
ABSTRACT .....	II
<b>INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....</b>	<b>III</b>
1. INLEDNING .....	1
1.1 <i>Bakgrund</i> .....	1
1.2 <i>Syfte, frågeställning och mål</i> .....	1
1.3 <i>Avgränsningar</i> .....	2
1.4 <i>Metod och material</i> .....	2
1.4.1 <i>Moment A:</i> .....	2
1.4.2 <i>Moment B:</i> .....	3
1.4.3 <i>Moment C:</i> .....	3
2. VINTERKVALITÉER.....	4
2.1 <i>Vinterståndares formspråk</i> .....	4
2.1.1 <i>Botanisk beskrivning</i> .....	4
2.1.2 <i>Informella kategoriseringar</i> .....	5
2.2 <i>Värdet i vinterståndare</i> .....	7
2.2.1 <i>Estetiska värden</i> .....	7
2.2.2 <i>Nedklippning</i> .....	7
2.2.3 <i>Biologiska värden</i> .....	8
3. LISTAN & BESKRIVNING AV BLOMSTÄLLNINGAR .....	8
3.1 <i>Vinterståndares blomställningar i sju kategorier</i> .....	9
3.2 <i>Lista med perenner som har vinterståndare</i> .....	10
4. DISKUSSION.....	20
4.1 <i>Vinterståndares formspråk</i> .....	20
4.2 <i>För- &amp; nackdelar med vinterståndare</i> .....	20
4.2.1 <i>Vinterståndare för ryggrads- &amp; ryggradslösa djur</i> .....	20
4.2.2 <i>Nedklippning</i> .....	21
4.3 <i>Källkritik &amp; utfallet av växter</i> .....	21
4.3.1 <i>Litteraturundersökningen</i> .....	21
4.3.2 <i>Utfall från fältundersökningarna</i> .....	22
REFERENSER .....	23
<i>Litterära källor</i> .....	23
<i>Elektroniska källor</i> .....	23
<i>Icke publicerat material</i> .....	26
<i>Figurförteckning</i> .....	26
<i>Tabellförteckning</i> .....	27
BILAGOR.....	I
<i>Bilaga 1</i> .....	I
<i>Bilaga 2</i> .....	III
<i>Bilaga 3</i> .....	V

<i>Bilaga 4</i> .....	<i>VI</i>
<i>Bilaga 5</i> .....	<i>VIII</i>

# 1. Inledning

## 1.1 Bakgrund

Perenner beskrivs oftast enbart på hur deras blomma ser ut, oavsett hur länge den blommar per säsong. Växtens bladverk kan också beskrivas om det besitter en prydnadskvalité. Mer sällan beskrivs det sista vi får se av perennerna; deras vinterståndare.

För mig är det antaget att en plantering designas för att fylla sin primära funktion. Den ska helt enkelt vara vacker. En noggrant komponerad rabatt har något att erbjuda från tidig vår till långt in på hösten. Ett tidigt vårtecken kan vara snökrokus, *Crocus tommasinianus*, som börjar sticka upp redan runt mars (Anderberg 1999), medan en av de allra senaste på året är julrosen, *Helleborus niger* 'Praecox', som kan komma att blomma så sent som i december (Save Plantskola 2019). Det finns vintergröna växter så som *Yucca filamentosa* (RHS 2019b) som kan ge en känsla av liv och vigör året runt. Det är dock inte om detta som den här uppsatsen handlar om.

Rabatten har potential att bidra med fler prydnadsvärden även efter att vegetationsperioden är över för året. I norra Sverige täcks rabatterna av snö som skapar drama och form i landskapet. I södra Sverige får vi sällan snö som vill ligga kvar mer än några dagar. Bristen på sol gör oss bleka och trötta och längtan efter våren är blöt, fuktig och kall. Gröna miljöer omtalas ofta vara bra för sinnet och vi har möjlighet att utnyttja perenner även under denna mörka och kalla tid på året. Det finns flera sätt att använda perenner för att får vintrar att kännas mer skonsamma mot oss. I det här arbetet tänker jag fokusera på de perenner som står upprätt under vintern istället för att falla sönder.

Under mina studier till att bli trädgårdsingenjör med designinriktning vid Sveriges lantbruksuniversitet nämns fenomenet vinterståndare som en fördel i designsammanhang. Gästföreläsare Peter Korn samt adjunkter på landskapsarkitekturutbildningarna Karin Svensson och Anna-Karin Ekwall påstår detta och hänvisar bl.a. till den nederländska trädgårdskulturen. Men nu kräver jag att få veta mer om ämnet. Jag undrar vad litteraturen kan lära oss om vinterståndare. Framst för min egen skull men även för att göra det möjligt för oss att ha en mer nyanserad dialog om vinterståndare. Detta kan i sin tur kan leda till vinterståndares självklara förekomst i vår svenska hortikultur.

## 1.2 Syfte, frågeställning och mål

Syftet med den här undersökningen är att hitta ett antal perenner som besitter kvalitén vi kallar för vinterståndare. Dessa perenner har möjlighet att stå kvar med intorkade blomställningar under vintern. Dessa blomställningar klipps alltså bort under vårstädningen istället för på hösten. Detta arbetet skrivs för att ge växtkompositörer ett nytt redskap när vi planerar gröna miljöer.

Sällan beskriver litteraturen hur växter ser ut före och efter de har blommat. Blomman får störst uppmärksamhet då den oftast är växtens höjdpunkt. Genom litteraturstudier och informella intervjuer har

jag undersökt hur vi kan använda oss av vinterståndare. Genom att känna till perenners egenskaper under vintersäsongen har vi möjlighet att skapa och njuta av planteringar under de kyligaste månaderna även i södra Sverige.

Frågeställningen för detta arbetet lyder: Vilka perenner kan vi använda för att få hållbara vinterståndare med fokus på härdighetszon I-II/härdighetsgrupp A-B/härdighet ner till -15°C? Hur beskrivs deras estetiska värden? Bidrar vinterståndare med mer än dessa estetiska kvalitéer?

Målet med detta arbetet är att presentera en skriftlig rapport på hur vinterståndares dekorativa kvalitéer kan beskrivas och om vinterståndare bidrar med mer än bara ett estetiskt värde. Perennens släkte kommer uppmärksammas och förslag på arter kommer ges baserat på litteratur- och fältundersökningar vilket sammanställs och presenteras i ett urval av 30 släkten av perenner med vinterståndare där blom- eller fröställning kort förklaras.

### 1.3 Avgränsningar

Den här undersökningen avgränsas till att behandla perenner, d.v.s. örtartade växter som vissnar ner för att gå i vintervila men återkommer från samma rötter året därpå (Leese 2000). För att begränsa urvalet av perenner så utesluts klättrande växter, prydnadsgräs och växter som anses vara vintergröna. För att få en lista med ett så pålitligt resultat som möjligt så har urvalet av vinterståndare begränsats till 30 stycken. Dessa perenner har valts baserat på min undersökning där de ska bevisats ha vinterståndare. Botaniska beskrivningar av frukter kommer inte behandlas i detalj på grund av deras stora variation i storlek och form.

### 1.4 Metod och material

Undersökningen delas in i tre huvudsakliga moment:

- A. Litteraturstudie
- B. Fältundersökning
- C. Samtal, informell intervju

#### 1.4.1 Moment A:

Detta moment baseras på litteraturstudier. Här har jag tagit reda på vad böcker och annan litteratur säger om prydnadsvärdet hos vinterståndare. Botaniska termer för blomställningar undersöks också. Källorna till detta är litteratur som det ofta hänvisas till i olika trädgårdssammanhang och källorna ska anses vara tillförlitliga. Större delen av denna litteratur har varit tillgänglig genom SLU Alnarp och Malmö Stadsbibliotek. Författare till denna litteratur är bland annat: Marie och Björn Hansson, Piet Oudolf och Noël Kingsbury. Examensarbeten och akademiska texter har främst funnits på SLU:s databas PRIMO. Vetenskapligt växtnamn stäms av med *Svensk kulturväxtdatabas*, SKUD.

En lista skrivs där 30 perenner med vinterståndare radas upp. Urvalet av dessa 30 vinterståndarna grundas i både litteraturen och fältundersökningarna. Här har jag även tagit reda på hur författarna kategoriserar



vinterståndarnas karaktärer. Detta ger mig en grund att stå på inför min egna kategorisering av vintervärden. Genom diskussion mellan mig och min handledare kom vi fram till att 7 kategorier förväntas för att beskriva fröställningarna. För detta krävs en undersökning i hur blomställningar beskrivs, både som blomma och som fröställning. För- och nackdelar med att inte klippa ner perenner på hösten undersöks också; om och på vilket sätt det gynnar eller missgynnar insekter, djur och växter genom att låta vinterstrukturer finnas kvar. Växterna ska minst klara av vintrar med temperaturer ner till -15°C. Därför har de växter som inkluderats i det här arbetet haft någon av följande hårdighetsanvisningar: *US Department of Agriculture Zone 7* eller *European Garden Flora H3* (Wikipedia 2018a). *The Royal Horticultural Society Hardiness Rating H5* (RHS 2019c). *Riksförbundet Svensk Trädgårds* (2019) zonkarta och då zon I-II. *Örtartade växters hårdighet* kategori A och B. Dessa innebär ”A = En perenn som kan odlas över hela landet utan några speciella arrangemang.” och ”B = En perenn som kan odlas över hela landet, men kräver en skyddad och väl-dränerad växtplats för att utvecklas bra.” (Wikipedia 2018a).

#### 1.4.2 Moment B:

Detta moment bygger på fältundersökningar då arter identifieras. Dessa fältundersökningar gjordes på Alnarp, Botaniska trädgården i Lund, Klinta Trädgård och i Slottsträdgården i Malmö. Alnarp och den Botaniska trädgården i Lund har båda märkt sina perenner med namnskyltar, ofta med sortprecision. På Klinta Trädgård berättade Julia Andersson och Peter Korn om växterna de driver upp och planterat. I Slottsträdgården finns däremot inga skyltar varpå Julia Andersson har hjälpt mig vid identifiering.

Du som läser denna studie ska ha i åtanke att skötsel, ståndort, platsförhållande, väder och tid på året kan ge varierande resultat i huruvida vinterståndarna behandlas i det här dokumentet. Detta är något som kommer att vägas upp med samtal och litteratur.

#### 1.4.3 Moment C:

Detta moment bygger på samtal. Peter Korn och Julia Andersson har berättat om sina rekommendationer i samband med fältundersökning på deras företag, trädgård och plantskola Klinta Trädgård. Peter Korn är författare och landskapsgestaltare, med flera års erfarenhet av hortikultur, men främst vilt växtmaterial. Julia Andersson är trädgårdsingenjör, f.d. universitetsadjunkt vid SLU och trädgård- och landskapsgestaltare. Peter och Julia har tillfrågats för deras växtkännedom och kunskap om vinterståndare. Ytterligare samtal gjordes med landskapsarkitekt och universitetsadjunkt vid SLU Karin Svensson för hennes kunskap om trädgårdsdesign och perenners prydnadskvalitéer, samt med landskapsingenjör och universitetsadjunkt vid SLU Cecilia Palmér för hennes växtkännedom och kunskap om biologisk mångfald.

Sammanfattat har jag först tagit reda på hur litteraturen beskriver blomställningar hos perenner och vinterståndare. Därefter har jag undersökt vilka perenner som har vinterståndare genom fältundersökning och litteraturundersökning. Därefter har jag tagit reda på vilka för- och nackdelar det finns med vinterståndare.

I diskussionen resoneras kring projektets informationskällor och deras pålitlighet. Hur en kan benämna vinterståndares formuttryck. Vilka fördelar vinterståndare kommer med respektive nackdelar. Slutligen diskuteras utfallet av de perenner som listan består av.

## 2. Vinterkvalitéer

I den här delen presenteras vintervärden hos perenna växter och vilka termer som litteraturen använder för att beskriva blommande och överblommade perenner. Därefter presenteras fördelarna med vinterståndare, både estetiska och biologiska. Detta för att se vad som kan motivera användningen av vinterståndare.

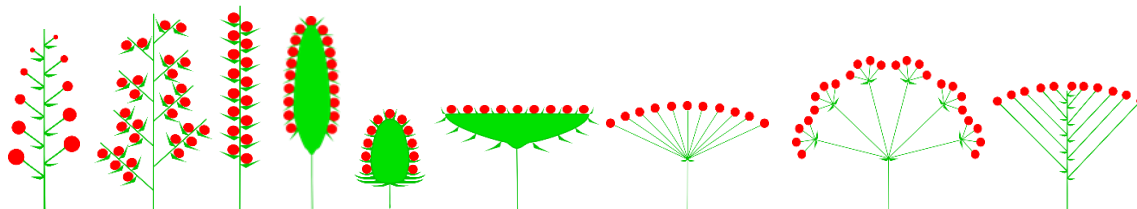
### 2.1 Vinterståndares formspråk

#### 2.1.1 Botanisk beskrivning

Botaniskt beskrivs blommor och blomställningar som sammanhängande blombärande skotts-system och i boken *Botanik: systematik, evolution, mångfald* (Widén 2008) räknas två grupper upp; *racemösa* blomställningar och *cymösa* blomställningar. Till racemösa blomställningar tillhör: Klase (enkel och sammansatt), ax, kolv, hänge, huvud, korg, flockel (enkel och sammansatt), kvast (figur 1–9). Till de cymösa tillhör knippe (enkelt, tvåsidigt, sammansatt, skruv-, sick-sack-), vippa, hypanthium (figur 10–13). De racemösa blomställningarna saknar toppblomma och verkar därför ha obegränsad tillväxt medan cymösa börjar sina ställningar med en toppblomma och utvecklar därefter blommor under denna.

##### 2.1.1.1 Racemösa blomställningar - Klasar

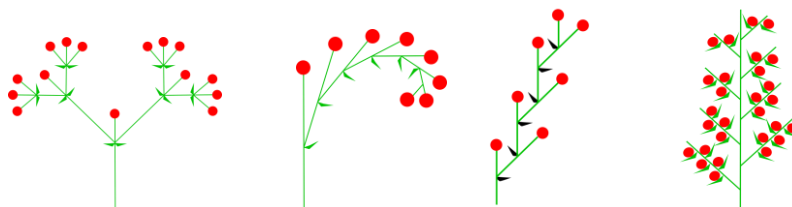
En klase är en blomställning med blommor på skaft. Ax saknar skaft. Hänger axet upp-och-ner kallas det hänge. Kolv är ett ax med en uppsväld huvudaxel. Om kolvens eliptiska huvudaxel plattas ihop till ett klot kallas det för huvud. Plattas den ut till en horisontell elips kallas den korg. Hos en flockel är huvudaxeln mycket kort vilket får det att se ut som att blomskaften växer från samma punkt. Hos en kvast är avstånden mellan bladskaften längre men avslutas på ungefär samma höjd vilket ger en blomställning med flat topp (Widén 2008).



Figur 1–9. Racemösa blomställningar: Figur 1: Enkel klase. Figur 2: Sammansatt klase. Figur 3: Ax. Figur 4: Kolv. Figur 5: Huvud. Figur 6: Korg. Figur 7: Enkel flockel. Figur 8: Sammansatt flockel. Figur 9: Kvast. (Wikimedia)

### 2.1.1.2 Cymösa blomställningar - Knippen

De cymösa blomställningarna börjar med en toppblomma och nya blomskott utvecklas i led under denna. Ett tvåsidigt knippe får blomskott i par under förgående blomknopp. Skruvknippe bildar sina nya knoppar i led på samma sida blomskottet och faller ut sina utväxlande blommor ur en spiralform. Sicksackknippen har sina nya knoppar i led på ett varierande sätt längs blomställningsaxeln. Hos vippan tar denna variation ett steg längre och formar komplexa blomställningar. Den cymösa blomställningen hypanthium gömmer sina blommor inuti en skålform (Widén 2008).



Figur 10–13. Cymösa blomställningar: Figur 10: Tvåsidigt knippe. Figur 11: Skruvknippe. Figur 12: Sicksackknippe. Figur 13: Vippa. (Wikimedia Commons)

### 2.1.1.3 Frukt och frö

Blir en blomma befruktad bildas en frukt. Fruktens utseende varierar beroende på släkt och art. Frukten kan vara köttig och mjuk: arillusfrukt, bär eller stenfrukt. Hård och torr: nötter, vingade nötter, akener. klyvfrukter, kapslar, baljor, skidor, balj-, tand-, sprick- eller lockkapslar (Widén 2008). De hårda och torra frukterna tillsammans med eller utan intorkade kronblad och intorkade blomstjälkar utgör det vi kallar vinterståndare (Bimon 2009). Holmberg och Rapp (2003) beskriver även ledfrukter vilka i varje led har ett frö och sprids oöppnade så som hos *Crambe maritima* och *Raphanus sativus*. Landskapsarkitekt och programstudierektor på SLU Karin Svenson (2019-02-21) menar att botaniska termer är att föredra vid beskrivning av växters utseende, därefter kan en använda mer poetiska utsvävningar för att förtydliga en växts upplevda form och uttryck.

### 2.1.2 Informella kategoriseringar

I boken *Perenner: [inspiration, skötsel, lexikon]* av Marie och Björn Hansson (2011) beskrivs formerna för blommor som t.ex. spiror, bollar och skyar. Oudolf och Kingsbury (1999) beskriver formerna som *spires* (spiror), *buttons and globes* (knappar och klot), *plumses* (plymer), *umbels* (flock), *daisies* (lik tusensköna, *Bellis perennis*), *screens and curtains* (skärmar och gardiner). I övergången från blomma till intorkad fröställning blir kategoriseringen enligt Kingsbury (2006): *single seeds: individual seeds or seedstructures* (ensamma frön: enskilda frön eller fröstrukturer), *single heads and pods* (ensamma huvud och frökapslar), *spikes* (ax), *umbels* (flock), *globes* (klot), *buttons* (knappar), *panicles* (klase), *whorls* (kransblommig).

### 2.1.2.1 Levande blommor och blomställningar

Spiror kan enligt Marie och Björn Hansson (2011) vara *Actaea* med klasbildande blomställningar på en enkel upprättväxande stjälk (Anderberg 2005a) och *Bistorta* har sin blomma i toppställt ax på en enkel stjälk (Anderberg 2000c). Hansson (2011) räknar även *Acanthus*, *Agastache*, *Astilbe*, *Baptisia*, *Digitalis*, m.fl. till den här kategorien. Som bollar räknar Marie och Björn Hansson (2011) *Echinops* med sina korgblommor samlade i stora globformade längst ut på stjälkarna (Anderberg 2000a). Till Skyar räknas *Anthriscus sylvestris*, *Foeniculum vulgare*, *Gillenia trifoliata*, *Thalictrum* enligt Marie och Björn Hansson (2011). *Anthriscus* har blommor i flock (Anderberg 2008) precis som *Foeniculum* (Anderberg 2000b). *Gillenia* med "... lax panicles of star-shaped white or pale pink flowers" (... skira klasar av stjärnformade vita eller blekt rosa blommor) (RHS 2019a). *Thalictrum* blommar i yviga vippor eller klasar (Anderberg 2000d).

### 2.1.2.2 Intorkade blom- och fröställningar

I boken *Seedheads in the garden* inleder Kingsbury (2006) kapitlet "Designing with Seedheads" hur han använder vinterståndare. När vi annars lägger stor vikt i färg förklara han att vinterståndarnas olika former blir den viktigaste beståndsdelen i planteringen. Tillsammans med Piet Oudolf har han valt att sortera in vinterståndare i kategorier som beskriver hur de ser ut. Med *single seeds: individual seeds or seedstructures* menar han frön och strukturer som är stora nog för att ge ett visuellt intryck. Hit räknar han *Atriplex hortensis*, knippen med vingnötter av *Acer* och alla typer av gräs. Växter inom *Apocynaceae*, speciellt *Asclepias* men även flera *Fabaceae* är exempel på en annan grupp kallad *single heads and pods*. De har ett dominerande intryck hos sina enstaka eller flera huvuden eller kapslar. *Verbascum* beskrivs tillhöra grupperingen *spikes*, växter som har sina blommor på långa stammar. Dessa liknar ax och "spiror". Hit räknar han *Acanthus mollis*, *A. spinosus*, *Aconitum arcuatum*. Till *umbels* räknas *Achillea filipendulina*, *Angelica gigas*, *Hylotelephium* hybrider. Blomställningen kan vara rundade, likt en kupol eller ett paraply men de kan också vara flata, likt en tallrik. De mer flata ska kontrastera bra mot de lodräta *spikes* menar Kingsbury. *Allium hollandicum* formar perfekta *globes* eller bollar. *Buttons* beskrivs vara skira vippor av tydliga blomknoppar främst sedda hos *Asteraceae*. Många gräs beskrivs ha *panicles* eller vippor vars främsta kvalitet beskrivs vara deras skira uttryck. Ett exempel på detta är *Molinia caerulea*. *Whorls* eller kransar sitter på räta stammar. Enligt Kingsbury kan *Whorls* ge en känsla av ordning i planteringen. I kapitlet "Plant Directory" listar Kingsbury (2006) upp flera ånnueller, biennor, perenner och lignoser som har vinterståndare. Han har dock inte beskrivit genomgående under vilka kategorier varje växt tillhör.

Oudolf & Kingsbury (1999) beskriver även hur tid och perspektiv kan ge en växt varierande uttryck. Ensamma blomställningar av *Chamaenerion angustifolium* 'Album' består av enstaka långsmala toppställda pyramidformiga klasor som blommar i juli till augusti (Anderberg 2005b). På hösten faller den ut sina duniga frön vilket i grupp och skådat från ett avstånd bildar fantastiska fluffiga vita moln (Oudolf & Kingsbury 1999).

## 2.2 Värdet i vinterståndare

### 2.2.1 Estetiska värden

Piet Oudolf är en ansedd inflytelserik nederländsk landskapsdesigner, plantskolist och skribent samt ledande figur i ”The New Perennial”-rörelsen (Wikipedia 2018b). Han citeras ofta att ha sagt “A plant is only worth growing if it looks good when it is dead.” (Kingsbury 2006, S.10). Marie och Björn Hansson (2011) säger att det finns många växter med vackra vinterståndare och estetiska värden. Oudolf & Kingsbury (1999) påstår att många trädgårdsarbetare ser vissna perenner som skräp och ett tecken på att säsongen är slut. Istället för att dessa växtdelar ska klippas bort påstår författarna att växter kan ha prydnadsvärden både som levande och döda. Svärd (2017) undersöker intresset för trädgård efter vegetationsperioden och skriver att aktiviteten minskar drastiskt under vinterhalvåret. Detta ser hon inte som en slump och hon drar en parallell till att litteratur sällan behandlar vintervärden i trädgården. Begränsningen av dagsljus under vinterhalvåret kan likaså vara en bidragande faktor berättar Mona Wembling i en intervju med Svärd (2017). När det kommer till kyla och frost kan böcker som till exempel ”Rimfrost och trädgårdsdrömmar” av Hannu Sörenström (2003) vinkla fram det romantiska med trädgård på vintern, speciellt den korta stund när det uppstår rimfrost. I *Oudolf Hummelo: a journey through a plantman's life* beskrivs vinterståndarnas estetiska värde genom Oudolfs barndomsminnen: “Frosted landscapes have always resonated with Piet.” (Oudolf & Kingsbury 2015, s.25). Fotografier av perenna växter med rimfrost är något som ständigt återkommer i Oudolfs böcker och han utgår ifrån att trädgården ska ha vinterståndare för att ge en vacker vintersiluett (Svensson 2019-02-21). “A gardener who clears away drying perennials in the autumn will not experience any of this.” säger Oudolf & Kingsbury i *Designing with plants* (1999, S.143). Svärd (2017) konstaterar att precis som träd, buskar och vintergröna växter så skapar vinterståndare en känslan av liv och helhet under vinterhalvåret.

### 2.2.2 Nedklippning

Nedklippning av perenner kan ibland vara motiverat. I kapitlet “Dead-heading” förordar Christoffer Lloyd (2000) att klippa ner hela plantan om den torkar in tidigt, av estetiska skäl. I andra fall kan vissnade blomställningar rensas bort för att spara energi åt plantan till nästkommande växtsäsong. En sådan nedklippning kan åstadkomma en extra blomning. Marie och Björn Hansson (2011) håller med om detta varpå de skriver “Många växter mår bra av att beskåras ganska kraftigt efter blomningen; dels blir bladverket vackrare, dels kan man ha turen att få en andra blomning.” Varpå de hänvisar till *Salvia nemorosa*, *Geranium*, *Phlox paniculata*. Kortlivade perenner som *Digitalis* rekommenderas att klippas ner efter blomning i syfte att gynna återblomning det kommande året (Hansson 2011). Risker kan finnas med att vänta med nedklippning till vårstädningen. Avlägsnas vinterståndarna för sent kan nya skott ta skada. Sådana skador kan leda till en mindre praktfull blomning (Svensson 2019-02-21). Hansson (2011) förordar uppmärksamhet när en låter vinterståndarna stå kvar över vintern och att dessa bör klippas bort innan nästa växtsäsongen satt fart.

## 2.2.3 Biologiska värden

### 2.2.3.1 Plats för ryggradsdjurs

Vinterståndare kan användas för att locka fåglar till att besöka ens trädgård menar Noel Kingsbury (2006). Kingsbury (2006) förordar även att andra vilda djur ser vinterståndare som en källa till föda. Marie och Björn Hansson (2011) säger att vinterståndare är rika på frön och fungerar som matmagasin för småfåglar. Svensson (2019-02-21) säger att vinterståndare kan bidra med frön som födoresurs till olika fåglar men även andra djur. Att upprätthålla strukturer och rumslighet i trädgården hjälper djurlivet menar Svärd (2017) då hon lyfter vinterblommande växter, vintergrönska, vinterståndare, träd och buskar. Likaså ser Cecilia Palmér (2017-02-27) fördelen med vinterståndare i trädgården och dess tillgång som födokälla. Däremot poängterar hon att flera av våra hortikulturella växter har utsatts för hård förädling som givit upphov till en försämrad eller obefintlig frösättning (Palmér 2019-02-27). Fyllda blommor är ofta sterila, vilket kan ge sämre förutsättningar för produktion av frukt och frön och därmed ett ofullkomligt vintervärde (Andersson & Korn 2019-02-21).

### 2.2.2.2 Plats för ryggradslösa- och leddjur

Både Palmér (2019-02-27) och Svensson (2019-02-21) hänvisar till vinterståndare som övervintringsplats för ryggradslösa djur och leddjur. De kan gå i dvala i eller på och lägga ägg på blad eller i ihåliga stammar. Klipper en ned vinterståndare för tidigt riskeras ägg och puppor att bli förstörda. Väntar en däremot för länge in på våren riskeras den nya tillväxten att ta skada vid upprepning. Det är svårt att generalisera en tid att klippa ner vinterståndare för att inte förstöra för insekter menar Cecilia Palmér (2019-02-27). Både Palmér (2019-02-27) och Svensson (2019-02-21) tänker sig en lösning där en klipper ner växtmaterialet före ny tillväxt börjat växa på våren. Antingen finfördelas det nedklippta och lämnas på platsen eller så flyttas de intakta växtdelar till en depå, t.ex. till en komposthög där insekter och djur kan kläckas. Palmér (2019-02-27) påpekar att även instabila stammar som faller sönder efter blomning är viktiga för djurlivet i trädgården. De bidrar till att få in ett naturligt kretslopp i trädgården. Marie och Björn Hansson (2011) menar att vissna växtdelar isolerar ömtåliga växter.

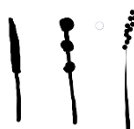
## 3. Listan & beskrivning av blomställningar

På sidan 10 finns en lista med 30 stycken perenner. Blomställningar hos dessa beskrivs kort utifrån sju kategorier (se sidan 10). Dessa kategorier har valts genom att kombinera den vetenskapliga botaniska terminologin med den landskapsarkitektoniska terminologin. Detta baseras på resultatet av kapitlet "2.1 Vinterståndares formspråk" (se sidan 4). Placeringen i respektive kategori görs baserat på litteraturen och min egna uppfattning av blomställningens uttryck under fältundersökningar. Skillnader i blomställningar hos olika arter kommer ge fler beskrivningar i kolumnen kallad "Kategori". Det kommer dock inte specificeras till vilka de olika formerna tillhör utan enbart visa på att ett släkte kan ha flera sorters vinterståndare.

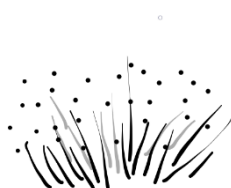
### 3.1 Vinterståndares blomställningar i sju kategorier



**Kategori 1: Enkla stjälkar:** Tydliga stjälkar, raka eller inte, utan tydliga frukter.



**Kategori 2: Spiror:** Tydlig stjälk, rak eller inte, med frukter tätsittande inpå hela eller i sekvenser av stjälkens topp. Kan botaniskt uttryckas som ax eller kolv.



**Kategori 3: Knappar:** Tydliga kapslar eller kompakta blomställningar som inte är större än 4cm i bredd men möjligtvis i längd och som är strödda med tydliga eller otydliga stjälkar. Kan botaniskt uttryckas som korgblommor eller kapslar.



**Kategori 4: Bollar:** Tydliga rundade former som är större än 4cm på mer eller mindre tydliga stammar. Kan botaniskt uttryckas som korgblommiga, huvuden, kapslar eller flockar.



**Kategori 5: Flockar:** Flock- eller kvastlika blomställningar.



**Kategori 6: Plymer:** Fluffiga klas-lika blomställningar som formar ett plym- eller fjäderlikt uttryck. Kan botaniskt uttryckas som klasar eller vippor.





**Kategori 7: Skyar:** Små blommor eller frön (mindre än 1cm) som sitter strödda på tunna stjälkar och som skapar en skir och genomsiktig, rörig massa. Kan botaniskt uttryckas som klasar, vippa, flockar eller små korgblommor.

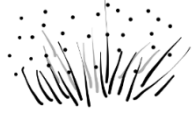
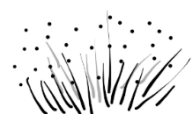
## 3.2 Lista med perenner som har vinterståndare

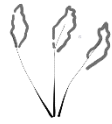
Nedan finns en lista med 30 stycken perenner. Dessa perenner har förekommit under undersökningen och de ska då minst ha förekommit en gång både i litteraturen och under fältundersökning på någon av fältundersökningsplatserna: Botaniska trädgården i Lund, Klinta Trädgård AB, Slottsträdgården i Malmö eller Sverigeslantbruksuniversitet Alnarp. De ska ha upplevts leverera ett stabilt inryck hos sina vinterståndare och haft någon typ av fröställning (eller attribut som liknar denna). Städsegröna och vintergröna växter tas inte upp i den här listan. Endast växter i härdighetszon I-II/härdighetsgrupp A-B/härdighet ner till -15°C finns med.

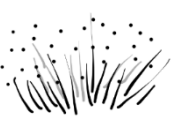


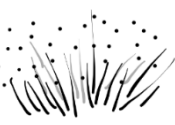
Tabell 1. Lista med perenner som har vinterståndare




Släkte	Art, Underart, Varietet, Form, Hybrider, Sort	Kategori	Referenser
<b><i>Achillea</i></b>	<i>Achillea</i> 'Moonshine' <i>Achillea filipendulina</i> 'Parkers Variety' <i>Achillea millefolium</i> <i>Achillea millefolium</i> 'Cerise Queen'	Flata flockar 	<i>Achillea</i> fanns på Klinta Trädgård och i Alnarp, och då <i>Achillea filipendulina</i> 'Parkers Variety' & <i>A.</i> 'Moonshine'. I boken <i>Drömplantor: den nya generationen perenner</i> från 1995 rekommenderas alla typer av <i>Achillea</i> (Oudolf et al). Noel Kingsbury (2006) rekommenderar <i>A. millefolium</i> , <i>A. filipendulina</i> och <i>A. millefolium</i> 'Cerise Queen'. Töringe (2010) nämner <i>Achillea</i> utan art-specifikation.
<b><i>Actaea</i></b>	<i>Actaea erythrocarpa</i> <i>Actaea pachypoda</i> (syn. <i>Actaea alba</i> ) <i>Actaea racemosa</i> <i>Actaea simplex</i> <i>Actaea simplex</i> 'Brunette' <i>Actaea spicata</i>	Spiror 	<i>Actaea</i> fanns i Alnarp, då sorten <i>A. simplex</i> 'Brunette' och på Klinta Trädgård men då <i>Actaea racemosa</i> . Arten <i>A. simplex</i> nämns i <i>Designing with plants</i> (Oudolf & Kingsbury 1999) samt kultivarer, men inte preciserat vilka. Kingsbury (2006) räknar upp <i>A. alba</i> , <i>A. spicata</i> , <i>A. erythrocarpa</i> och beskriver då bärens färg samt den tidigare uppdelningen <i>Cimicifuga</i> som i stället får högre intorkade blomställningar och inte bär. Boken <i>Drömplantor: den nya generationen perenner</i>








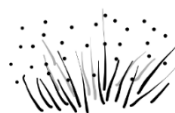
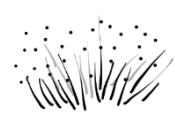

			rekommenderar alla <i>Cimicifuga</i> (Oudolf et al 1995).
<b><i>Aquilegia</i></b>	<i>Aquilegia vulgaris</i>	Knappar 	<i>Aquilegia vulgaris</i> rekommenderades under mitt besök på Klinta trädgård (Andersson & Korn 2019-02-04) och under mitt samtal med Karin Svensson (2019-02-21). Den kortlivade perennen får snabbt sin fröställning efter blomningen som sker under tidig sommar. <i>A. vulgaris</i> står sig allra bäst enligt Kingsbury (2006).
<b><i>Aster (med syn. Doellingeria, Eurybia, Gallatella &amp; Symphotrichum)</i></b>	<i>Aster amellus</i> 'King George', <i>Aster amellus</i> 'Stettin', <i>Doellingeria umbellata</i> (syn. <i>Aster umbellatus</i> ) <i>Eurybia divaricatu</i> (syn. <i>Aster divaricatu</i> ) <i>Eurybia macrophyllus</i> (syn. <i>Aster macrophyllus</i> ) <i>Eurybia macrophyllus</i> 'Twilight' (syn. <i>Aster macrophyllus</i> 'Twilight') <i>Eurybia schreberi</i> (syn. <i>Aster schreberi</i> ) <i>Gallatella sedifolia</i> (syn. <i>Aster sedifolius</i> 'Nanus') <i>Symphotrichum ericoides</i> (syn. <i>Aster ericoides</i> ) <i>Symphotrichum lateriflorus</i>	Knappar 	<i>Aster</i> finns det många att välja ifrån och Oudolf <i>Aster divaricatus</i> , <i>A. lateriflorus</i> var. <i>horizonralis</i> , <i>A. macrophyllus</i> , <i>A. ericoides</i> , <i>A. novae-angliae</i> , <i>A. umbellatus</i> för deras vintersiluetter (Oudolf et al 1995). I Lunds botaniska trädgård fanns <i>A. amellus</i> 'Stettin', <i>A. novae-angliae</i> , <i>A. novi-belgii</i> 'Herbstgruss Vom Bresserhof', <i>Eurybia schreberi</i> (synonym <i>Aster schreberi</i> ). På Klinta Trädgård föreslogs <i>A. novae-angliae</i> 'Purple Dome' och i Alnarpsparken fanns <i>A. amellus</i> 'King George', <i>A. divaricatus</i> , <i>A. lateriflorus</i> 'Horizontalis', <i>A. macrophyllus</i> 'Twilight', <i>A. novae-angliae</i> 'Barrs Blue', <i>A. novae-angliae</i> 'Barrs Pink', <i>A. novi-belgii</i> 'Lady in Blue', <i>A. sedifolius</i> 'Nanus'.


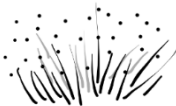

	<p>'Horizontalis' (syn. <i>Aster lateriflorus</i> var. <i>horizontalis</i>)</p> <p><i>Symphotrichum novae-angliae</i> (syn. <i>Aster novae-angliae</i>)</p> <p><i>Symphotrichum novae-angliae</i> 'Barrs Blue' (syn. <i>Aster novae-angliae</i> 'Barrs Blue')</p> <p><i>Symphotrichum novae-angliae</i> 'Barrs Pink' (syn. <i>Aster novae-angliae</i> 'Barrs Pink')</p> <p><i>Symphotrichum novae-angliae</i> 'Purple Dome' (syn. <i>Aster novae-angliae</i> 'Purple Dome')</p> <p><i>Symphotrichum novi-belgii</i> 'Herbstgruss Vom Bresserhof' (syn. <i>Aster novi-belgii</i> 'Herbstgruss Vom Bresserhof'),</p> <p><i>Symphotrichum novi-belgii</i> 'Lady in Blue' (syn. <i>Aster novi-belgii</i> 'Lady in Blue'),</p>		
<b>Astilbe</b>	<p><i>Astilbe</i> Arendsii-Gr.</p> <p><i>Astilbe</i> Arendsii-Gr. 'Brautschleier'</p>	<p>Plymer</p> 	<p><i>Astilbe</i> står sig genom vintern och då menar Oudolf &amp; Kingsbury alla arter (1999). <i>Astilbe</i> Arendsii-Gr. 'Brautschleier' fanns på Klinta Trädgård och <i>Astilbe</i> Japonica-Gr. 'Red Sentinel' på Alnarp. Kingsbury (2006)</p>


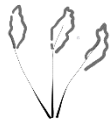

	<p><i>Astilbe chinensis</i></p> <p>'Pumila'</p> <p><i>Astilbe chinensis</i> var. <i>dauidii</i></p> <p><i>Astilbe chinensis</i> var. <i>visions</i></p> <p><i>Astilbe Japonica-Gr.</i></p> <p>'Red Sentinel'</p>		<p>rekommenderar <i>A Arendsii-Gr.</i>, <i>A. chinensis</i> var. <i>dauidii</i>, <i>A. c.</i> var. <i>visions</i>, <i>A. chinensis</i> var. <i>pumila</i> för deras variation i höjd och blomkaraktärer.</p>
<b><i>Cephalaria</i></b>	<p><i>Cephalaria gigantea</i></p> <p><i>Cephalaria alpina</i></p>	<p>Knappar</p> 	<p><i>Cephalaria gigantea</i> fanns i Alnarpsparken och på Slottsträdgården i Malmö. Kingsbury (2006) rekommenderar <i>C. gigantea</i> och <i>C. alpina</i> och som han menar betar sig lika.</p>
<b><i>Chelone</i></b>	<p><i>Chelone Obliqua</i></p> <p><i>Chelone glabra</i></p>	<p>Spiror</p> 	<p><i>Chelone Obliqua</i> fanns i Alnarpsparken, Botaniska trädgården i Lund och i Slottsträdgården i Malmö. <i>C. glabra</i> är den enda arten som nämns i <i>Seedheads in the garden</i> (Kingsbury 2006).</p>
<b><i>Clinopodium</i></b> (syn. <b><i>Calamintha</i></b> )	<p><i>Clinopodium nepeta</i></p> <p><i>Clinopodium nepeta</i></p> <p>'Marvelette Blue'</p>	<p>Skyar</p> 	<p><i>Clinopodium nepeta</i> fanns på Botaniska trädgården i Lund och Klinta Trädgård samt sorten <i>C. nepeta</i> 'Marvelette Blue' fanns i Alnarpsparken. Vintersilhuetten hos <i>Calamintha nepeta</i> ssp. <i>nepeta</i> omnämns av Oudolf et al (1995). Kingsbury (2006) rekommenderer den utan art-specification.</p>
<b><i>Cota</i></b> (syn. <b><i>Anthemis</i></b> )	<p><i>Cota tinctoria</i> (syn. <i>Anthemis tinctoria</i>)</p> <p><i>Cota tinctoria</i> 'E.C. Buxton' (syn. <i>Anthemis tinctoria</i> 'E.C. Buxton')</p>	<p>Knappar</p> 	<p><i>Anthemis tinctoria</i> 'E.C. Buxton' har en fin vintersiluett, skriver Oudolf (1995). Peter Korn (Andersson &amp; Korn 2019-02-04) håller med och på Alnarp fanns <i>A. tinctoria</i> blomställningar och tidiga gröna och röda bladutspring.</p>

<p><b>Echinacea</b></p>	<p><i>Echinacea pallida</i></p> <p><i>Echinacea purpurea</i></p> <p><i>Echinacea purpurea</i> 'Magnus'</p>	<p>Bollar; Knappar</p> 	<p><i>Echinacea purpurea</i> fanns på Klinta Trädgård och sorten <i>E. purpurea</i> 'Magnus' fanns i Alnarpsparken tillsammans med <i>E. pallida</i>. Oudolf et al (1995) rekommenderar vintersilhuetten hos <i>E. purpurea</i> varpå Oudolf &amp; Kingsbury uttrycker "the heads of <i>Echinacea purpurea</i> are characterized by a decadent beauty as they wilt." (1999, S.136). Noel Kingsbury (2006) rekommenderar både <i>E. pallida</i> och <i>E. purpurea</i>.</p>
<p><b>Eryngium</b></p>	<p><i>Eryngium planum</i> 'Blaukappe'</p> <p><i>Eryngium alpinum</i></p> <p><i>Eryngium bourgatii</i></p>	<p>Knappar; Bollar/kolvar</p> 	<p><i>Eryngium planum</i> 'Blaukappe' fanns att se i Alnarpsparken. Oudolf et al (1995) menar att alla arter av <i>Eryngium</i> har bra vinterståndare. Detta påstående återkommer i <i>Designing with plants</i> (Oudolf &amp; Kingsbury 1999). Kingsbury räknar upp <i>E. alpinum</i>, <i>E. bourgatii</i> (2006). Töringe (2010) art-specificerar inte utan nämner hela släktet.</p>
<p><b>Eupatorium</b> (med syn. <b>Eutrochium</b>)</p>	<p><i>Eupatorium cannabinum</i></p> <p><i>Eutrochium fistulosum</i> (syn. <i>Eupatorium fistulosum</i>)</p> <p><i>Eutrochium maculatum</i> (syn. <i>Eupatorium maculatum</i>)</p> <p><i>Eutrochium maculatum</i> 'Atropurpureum' (syn. <i>Eupatorium maculatum</i> 'Atropurpureum')</p> <p><i>Eutrochium purpureum</i> (syn. <i>Eupatorium purpureum</i>)</p>	<p>Kupolformade flockar</p> 	<p><i>Eupatorium cannabinum</i> fanns i Botaniska trädgården i Lund. Alla sorter av <i>Eupatorium</i> har fin vintersiluett menar Oudolf et al (1995). <i>E. maculatum</i> 'Atropurpureum' nämns i boken <i>Designing with plants</i> (Oudolf &amp; Kingsbury 1999, s140) och citeras följande "The seedheads of <i>Eupatorium maculatum</i> are firmly clustered...". Utöver <i>E. cannabinum</i>, <i>E. maculatum</i> så räknar Kingsbury (2006) upp <i>E. fistulosum</i>, <i>E. purpureum</i>.</p>

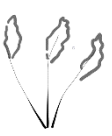




<b><i>Foeniculum</i></b>	<i>Foeniculum vulgare</i>	Skyar 	<i>Foeniculum vulgare</i> fanns på Botaniska trädgården i Lund och den rekommenderades under besöket på Klinta Trädgård (Andersson & Korn 2019-02-04). <i>Foeniculum vulgare</i> har bra vinterståndarkvalitéer (Töringe 2010; Kingsbury 2006; Oudolf et al 1995).
<b><i>Gillenia</i></b>	<i>Gillenia trifoliata</i>	Skyar 	<i>Gillenia trifoliata</i> rekommenderas av både Oudolf et al (1995) och Korn (Andersson & Korn 2019-02-04). Den fanns på Botaniska trädgården i Lund och i perenna sortimentet i Alnarpsparken.
<b><i>Helianthus</i></b>	<i>Helianthus decapetalus</i> <i>Helianthus salicifolius</i> <i>Helianthus</i> × <i>laetiflorus</i> 'Miss Mellish' <i>Helianthus</i> × <i>multiflorus</i> 'Capenoch Star' (syn. <i>Helianthus decapetalus</i> 'Capenoch Star')	Enkla skulpturala stjälkar; Bollar; Knappar 	<i>Helianthus salicifolius</i> fanns i Alnarpsparken och Klinta Trädgård. På Alnarp fanns även <i>H. decapetalus</i> samt sorten <i>H. d.</i> 'Capenoch Star', <i>H. x laetiflorus</i> 'Miss Mellish'. Oudolf et al (1995) menar att alla arter av <i>Helianthus</i> har vinterståndare-kvalitéer.
<b><i>Hosta</i></b>	<i>Hosta</i> 'Harry van Trier' <i>Hosta fortunei</i> 'Aurea' <i>Hosta fortunei</i> 'Francee'	Spiror 	<i>Hosta</i> 'Harry van Trier' fanns i Alnarpsparken tillsammans med <i>H. fortunei</i> 'Aurea', <i>H. f.</i> 'Francee'. Kingsbury (2006) nämner släktet utan art-specifikationer,

			medan Oudolf et al (1995) preciserar till de alla tidigblommande arterna.
<b><i>Hylotelephium</i></b> (syn. <i>Sedum</i> )	<i>Hylotelephium</i> <i>Hylotelephium</i> 'Herbstfreude' <i>Hylotelephium</i> 'Matrona' <i>Hylotelephium spectabile</i> (syn. <i>Sedum spectabile</i> ) <i>Hylotelephium telephium</i> (syn. <i>Sedum telephium</i> )	Flata flockar 	<i>Hylotelephium</i> 'Matrona' fanns på Botaniska trädgården i Lund och i Alnarpsparken. På Alnarp fanns även <i>H.</i> 'Herbstfreude'. Kingsbury (2006) pekar ut <i>Sedum spectabile</i> (syn. <i>Hylotelephium spectabile</i> ) och <i>Sedum telephium</i> (synonym: <i>Hylotelephium telephium</i> ). Alla inom släktet verkar pålitliga enligt Töringe, Oudolf & Kingsbury (2010; 1999).
<b><i>Iris</i></b>	<i>Iris ensata</i> 'Mrs Stanley' <i>Iris foetidissima</i> <i>Iris sibirica</i> <i>Iris sibirica</i> 'Perrys Blue' <i>Iris</i> Sibirica-gr. 'Tunkhannock'	Knappar 	<i>Iris sibirica</i> fanns på Lunds botaniska trädgård samt i Alnarpsparken. Den rekommenderas även utav Töringe i boken <i>Trädgårdsvinter</i> (2010) samt utav Andersson & Korn (2019-02-04). På Alnarp hittades även <i>I. ensata</i> 'Mrs Stanley', <i>I. sibirica</i> 'Perrys Blue', <i>I. Sibirica</i> -gr. 'Tunkhannock', <i>I. tenax</i> . Kingsbury menar att "Iris species nearly always have a distinct seedhead" och fortsätter "...Which withstand wet and windy weather well." (2006, S.14) <i>Iris foetidissima</i> ska även den besitta en vacker vintersilhuett (Oudolf et al 1995).
<b><i>Ligularia</i></b>	<i>Ligularia dentata</i> 'Desdemona' <i>Ligularia dentata</i> 'Osiris Cafe Noir' <i>Ligularia fischeri</i> <i>Ligularia bodgsonii</i> <i>Ligularia stenocephala</i>	Knappar; Spiror  	<i>Ligularia dentata</i> 'Osiris Cafe Noir' fanns i Alnarpsparken tillsammans med <i>L. dentata</i> 'Desdemona' och <i>L. stenocephala</i> . Kingsbury (2006) håller med om <i>L. stenocephala</i> men lägger även till att <i>L. fischeri</i> och <i>L. bodgsonii</i> . Oudolf et al (1995) menar på att alla arter har vinterståndare.

<b>Matteuccia</b>	<i>Matteuccia struthiopteris</i>	Fjäderlika spiror 	<i>Matteuccia struthiopteris</i> fanns på Botanska trädgården i Lund, Slottsträdgården i Malmö och i Alnarpsparken. Thomas skriver “[ <i>Matteuccia struthiopteris</i> ] ...leaves die late summer or early autumn leaving the short fertile fronds standing erect for the should winter.” (1999, S.5). Noel Kingsbury (2006) håller med.
<b>Monarda</b>	<i>Monarda</i> 'Aquarius' <i>Monarda</i> 'Blaustrumpf' <i>Monarda bradburiana</i>	Knappar 	<i>Monarda</i> 'Blaustrumpf' fanns på Alnarp och <i>M. bradburiana</i> rekommenderades under besöket på Klinta Trädgård (Andersson & Korn 2019-02-04). Töringe (2010) nämner <i>Monarda</i> utan art-specificationer. Detsamma gäller i <i>Seedheads in the Garden</i> men ett exempel på bild är sorten <i>M. 'Aquarius'</i> (Kingsbury 2006). <i>Monarda</i> har varit ett viktigt släkte för Piet Oudolf enligt boken <i>Oudolf Hummelo : a journey through a plantman's life</i> varpå det kan citeras “with <i>Monarda</i> , Piet wanted to increase the range of color as well as to select for a resistance to mildew. He named his strains for signs of the zodiac or Native American tribes.” och senare även “...their seed heads withstand the winter well too.” (Oudolf & Kingsbury 2015, S.179).
<b>Paeonia</b>	<i>Paeonia lactiflora</i> 'Black Beauty' <i>Paeonia mlokosewitschii</i>	Stjärnformad knapp 	<i>Paeonia</i> fanns i Alnarps perennsortiment. Då noterades det att blomman hos <i>P. lactiflora</i> hade väldigt lite kvar av sin blomma/fröställning. Pionerna på platsen var de två fyllda sorterna <i>P. lactiflora</i> 'Edulis Superba' och <i>P. lactiflora</i> 'Felix Crousse' samt den enkla <i>P. lactiflora</i> 'White Wings'. På Klinta Trädgård fanns det däremot en mycket vacker fröställning av <i>P. lactiflora</i>

			'Black Beauty' som tidigare på året har fyllda till halvfyllda mörkt brun-röda blommor och gul ståndarkrans. <i>P. mlokosewitschii</i> ska få väldigt fina och välutvecklade fröställningar (Svensson 2019-02-21). Kingsbury (2006) lägger vikt i de rödrosa fröna <i>P. mlokosewitschii</i> visar upp runt midsommar.
<b><i>Phlomis</i></b>	<i>Phlomis tuberosa</i>	Bollar på spiror 	<i>Phlomis tuberosa</i> fanns på Botaniska trädgården i Lund och i Alnarpsparken. Kingsbury rekommenderar den m.fl. (2006). <i>Phlomis</i> art-specificeras inte men nämns ha bra vinterståndare i <i>Trädgårdsvinter</i> och <i>Designing with plants</i> (Töringe 2010; Oudolf & Kingsbury 1999)
<b><i>Rodgersia</i></b>	<i>Rodgersia 'Irish Bronze'</i>  <i>Rodgersia sambucifolia</i>	Plymer 	<i>Rodgersia 'Irish Bronze'</i> och <i>R. sambucifolia</i> fanns i Alnarpsparken och den art-specificeras inte är den återkommer i verk där Oudolf är involverad: <i>Designing with Plants</i> och <i>Drömplantor: den nya generationen perenner</i> (Oudolf & Kingsbury 1999; Oudolf et al 1995).
<b><i>Rudbeckia</i></b>	<i>Rudbeckia fulgida</i> var. <i>sullivantii</i> 'Guldstrum'  <i>Rudbeckia maxima</i>  <i>Rudbeckia laciniata</i>	Bollar 	<i>Rudbeckia fulgida</i> var. <i>sullivantii</i> 'Guldstrum' fanns i Lunds botaniska trädgård och den var varmt rekommenderad av Peter Korn (Andersson & Korn 2019-02-04). På Klinta Trädgård fanns även <i>R. maxima</i> som även rekommenderas i <i>Drömplantor: den nya generationen perenner</i> (Oudolf et al 1995). Kingsbury (2006) räknar även upp <i>R. laciniata</i> .



<p><b>Solidago</b></p>	<p><i>Solidago</i> 'Leraft' <i>Solidago canadensis</i> <i>Solidago canadensis</i> 'Nana' <i>Solidago rigida</i> <i>Solidago rugosa</i></p>	<p>Plymer</p> 	<p><i>Solidago canadensis</i> fanns på Botaniska trädgården i Lund, Klinta Trädgård och i Alnarpsparken fanns sorten <i>S. canadensis</i> 'Nana' tillsammans med <i>Solidago</i> 'Leraft'. Töringe (2010) art-specificerar inte, precis som Oudolf &amp; Kingsbury (1999). Noel Kingsbury (2006) lyfter dock <i>S. rugosa</i> och <i>S. rigida</i> i hans bok <i>Seedheads in the Garden</i>.</p>
<p><b>Veratrum</b></p>	<p><i>Veratrum nigrum</i></p>	<p>Plymlika spiror</p> 	<p><i>Veratrum nigrum</i> fanns i Alnarpsparken. Denna växt vars blomma beskrivs som ”...odd rather than beautiful...” står snyggt och stabilt över vintern varpå den inte art-specificeras (Kingsbury 2006, S.140).</p>
<p><b>Verbascum</b></p>	<p><i>Verbascum chaixii</i> <i>Verbascum nigrum</i> <i>Verbascum phoeniceum</i></p>	<p>Spiror</p> 	<p><i>Verbascum</i> rekommenderades under besöket på Klinta Trädgård (Andersson &amp; Korn 2019-02-04), och då enbart de perenna, eller kortlivade arterna: <i>V. chaixii</i>, <i>V. nigrum</i>, <i>V. phoeniceum</i>. Dessa arter rekommenderar även Töringe (2010). Kingsbury (2006) nämner <i>V. nigrum</i>.</p>
<p><b>Veronica</b></p>	<p><i>Veronica longifolia</i> 'Blauriesin' <i>Veronica spicata</i> ssp. <i>incana</i></p>	<p>Förgrenade spiror</p> 	<p><i>Veronica longifolia</i> 'Blauriesin' och <i>V. spicata</i> ssp. <i>incana</i> fanns i Alnarpsparken. Kingsbury (2006) nämner <i>Veronica</i>.</p>
<p><b>Veronicastrum</b></p>	<p><i>Veronicastrum virginicum</i> 'Album' <i>Veronicastrum virginicum</i> 'Pink Glow' <i>Veronicastrum virginicum</i> 'Spring Dew'</p>	<p>Förgrenade spiror</p> 	<p><i>Veronicastrum</i> beskrivs vara ett släkte av bra vinterståndare (Andersson &amp; Korn 2019-02-04). <i>V. virginicum</i> 'Album', <i>V. virginicum</i> 'Pink Glow' och även <i>V. virginicum</i> 'Spring Dew' nämns i <i>Designing with plants</i> (Oudolf &amp; Kingsbury 1999). Noel Kingsbury (2006) nämner <i>Veronicastrum</i> utan att art-specificera.</p>

## 4. Diskussion

Syftet med uppsatsen var att hitta 30 perenner med vinterståndare och undersöka hur vi kan beskriva deras blomställningar, samt huruvida de bidrar med fler kvalitéer än de estetiska. Det gick att hitta 30 perenner med vinterståndare och de visade sig ha potential till att vara en källa till föda åt fåglar och andra djur under vintern. Vinterståndare visade sig också vara en viktig plats för småkryps vintervila och äggläggning. I den här delen kommer dessa resultat att diskuteras tillsammans med källornas pålitlighet.

### 4.1 Vinterståndares formspråk

Som förväntat kunde blomställningarna delas in i 7 kategorier. Hansson (2011) räknar endast upp tre kategorier jämfört med Kingsburys åtta, eller tio med underkategorier. Detta visar en stor variation i hur vi kan välja att kategorisera vinterståndares blomställningar. Kategorierna består av geometriska former som t.ex. i kategoriseringarna knappar, bollar, klot och vertikala linjer som hos spiror, ax och vissa flockar. Former med mer skira strukturer kan beskrivas som skärmar, gardiner och skyar.

Genom att gruppera in blomställningarna i kategorier underlättar det processen av att skapa intressanta planteringar. I litteraturen som undersökts för den här uppsatsen har respektive författare använt sina kategorier inkonsekvent. Denna oregelbundenheten ser jag som en brist i dialogen mellan landskaps- och trädgårdsgestaltare av alla slag. Med detta ser jag också potential för oss att fortsätta precisera kategorierna så att blomställningarnas formspråk framhävs på bästa sätt. Dessa kategorier kan hjälpa oss att göra mer grundade designval.

Spiror, knappar, bollar, flockar, plymer och skyar är kategorier som används i den undersökta litteraturen. Dessa kategorier har valts ut för att de beskriver olika karaktärsdrag hos blomställningar och i den här uppsatsen har de fått vars en beskrivning i text och illustration. För att framhäva att enkla stjärkar besitter ett estetiskt värde tillkommer kategorin ”Enkla stjärkar”.

### 4.2 För- & nackdelar med vinterståndare

Under arbetet har försök gjorts för att få svar på om det finns ekologiska fördelar hos vinterståndare som kan bidra med t.ex. ekosystemtjänster. Det gick inte att hitta säkra svar på detta men flera av källorna förordar att vinterståndare står djurlivet till fördel.

För att öka anledningen att låta vinterståndare finnas kvar i rabatten över vintern undersöktes deras förmåga att skydda marken och känsliga rötter från kyla. Inga speciella uppgifter hittades om vinterståndares förmåga att isolera och skydda mot kyla. Precis som perenner som faller ner och får ligga kvar över vintern kan vinterståndare möjligtvis skydda mot barfrost men inget mer nämns angående detta.

#### 4.2.1 Vinterståndare för ryggrads- & ryggradslösa djur

Vinterståndare beskrivs vara en potentiell födokälla åt fåglar. Däremot har arter av varken växter eller fåglar preciserats i den litteratur som jag granskat. Informationen om vilka andra typer av djur och

småkryp som gynnas av vinterståndare har varit bristfällig. Vid samtal med informanterna har det framkommit att många småkryp går i dvala på eller i blad och stjälkar. Att ta reda på vilka dessa insekter är och när de vaknar från sin dvala kan vara viktigt om en vill undvika att klippa ner vinterståndare för tidigt. Med det menas t.ex. före krypet har vaknat till liv, samt om det sen är beroende av värdväxten som den är, alltså stående och inte nedklippt.

## 4.2.2 Nedklippning

Argumentet för att klippa ner växter tidigare på säsongen har nämnts i flera texter. Lloyd (2000) rekommenderade ”dead-heading” vilket innebär en nedklippning av växtens blomställningar för att förhoppningsvis förlänga blomningstiden. Detta betyder alltså att växten producerar en ny blomställning som senare kan övergå till vinterståndare. En annan anledning till att klippa bort blomställningar direkt efter blomning är att det kan spara energi åt plantan som den annars skulle lagt på att sätta frö. På så sätt ökas chansen till att den återkommer året därpå. Detta rekommenderades främst till när det gäller kortlivade perenner och processen innebär att vinterståndarna går förlorade.

## 4.3 Källkritik & utfallet av växter

### 4.3.1 Litteraturundersökningen

Genom att undersöka litteratur funnet vid Malmö stadsbibliotek, SLU Alnarp bibliotek och flera elektroniska källor ser jag hur lite det finns att tillgå i ämnet. Detta betyder att ämnet ”vinterståndare” kräver mer uppmärksamhet. Denna uppsats är ett försök till att uppmärksamma vinterståndarnas funktioner men enbart ett försök då informationen kring ämnet tillsvidare visar sig bristfällig. Den allmänna trädgårdsintresseradens engagemang för vinterståndare är i den här undersökningen okänt. De inofficiella intervjuerna som gjordes ger inte mer än ett knappt hum av vad den akademiska och yrkesaktiva världen tänker om fenomenet; men det har visats sig att fenomenet *perenna vinterståndare* finns och det diskuteras. Noel Kingsbury är ett återkommande namn i litteraturen jag undersökt och av all litteratur jag granskat är det enbart hans bok *Seedheads in the Garden* (2006) som fokuserar helt och hållet på vinterståndare. Det är Piet Oudolf tillsammans med Kingsbury och Henk Gerritsen som tillsammans verkar vara ambassadörer för vinterståndare i trädgården. De har försökt skapa medel för att få allmänheten att prata om vinterståndares prydnadsvärde och etablera den som en tillgång i trädgården. Trots det nämns inte fenomenet konsekvent och får på sin höjd ett eget kapitel tillägnat sig i deras litteratur. Översiktligt så har litteraturen som undersökts sitt ursprung i nordvästeuropa och då mer bestämt Nederländerna, England och Sverige. Detta innebär att viss litteratur kan innehålla missvisande information p.g.a. klimatskillnader. Trots det är litteraturen från Nederländerna och England byggda på erfarenhet och viktig kunskap som går att applicera under svenska klimatförhållanden. Material från någon annan del av världen har inte undersökts och hade möjligtvis till andra svar och därför potential till vidare undersökningar kring ämnet.

### 4.3.2 Utfall från fältundersökningarna

Utfall av växter som hittades under fältundersökningarna kan ha gett olika resultat baserat på olika faktorer en plats utsatts för. Skötsel är en faktor som påverkar hur platserna ser ut på vintern. Varför vissa växter klipptes ner på de olika platserna, och vilka växter det var som klipptes ner, har inte undersökts för den här uppsatsen. Ståndort, platsförhållanden och väder är viktiga parametrar i huruvida en växt har möjlighet att stå kvar över vintern. Jordsubstrat är en faktor som påverkar växters växtsätt. Ett exempel på detta är *Helianthus salicifolius* som beskrivs bli högre men mer ostabil i jordar med större ler-innehåll, medan en jord med större sand-innehåll ger en stabilare planta (Andersson & Korn 2019-02-04). Det kan tänkas att det finns mycket mer att undersöka kring vinterståndares stabilitet och hur den påverkas av sina platsförhållanden. Även hur länge de står stabilt kan vara intressant; om en klenare respektive mer robust fröställning kan vara att föredra i olika sammanhang. Dessa faktorer har med största sannolikhet legat till grund för vilka växter som har hittats under fältundersökningarna. Hade platserna varit mer eller mindre vindutsatta, haft andra jordförhållanden eller annan typ av skötsel så hade utfallet sett annorlunda ut. Skåne har fått en relativt skonsam vinter 2018–2019 (SMHI 2019) vilket också är viktigt att ha i åtanke.

Under en period då nästan inget annat blommar, och med årets milda vinter till sin fördel, så bidrar vinterståndarna med sin *blomma* av fröställningar eller intorkade kron- och foderblad och ger form och struktur i trädgårdar och parker. Detta bevisades under fältundersökningen som utfördes första veckorna i februari och varpå bara några få dagar därefter de första vårlökarna vara redo att ta vid.

# Referenser

## Litterära källor

- Hansson, M & Hansson, B., 2011. *Perenner: [inspiration, skötsel, lexikon]* 3. uppl., Stockholm: Norstedt.
- Holmberg, P. & Rapp, A., 2003. *Året-runt-floran: vilda blommor sommar och vinter*, Stockholm: Prisma.
- Kingsbury, N., 2006. *Seedheads in the garden*, Portland, Ore.: Timber press inc.
- Leese, T., 2000. *Perenner*, Stockholm: Bonnier.
- Lloyd, C., 2000. *Christopher Lloyd's garden flowers: perennials, bulbs, grasses, ferns*, Portland, Ore.: Timber Press.
- Oudolf, P. & Kingsbury, N., 1999. *Designing with plants*, Portland, Ore.: Timber Press inc.
- Oudolf, P. & Kingsbury, N., 2015. *Oudolf Hummelo: a journey through a plantman's life* 1. ed., New York: Monacelli.
- Oudolf, P. Gerritsen, H., Schlepers, A., Alm, G., Mattsson, F., Veltman, H., 1995. *Drömplantor: den nya generationen perenner*, Stockholm: Natur och kultur.
- Sarenström, H., 2003. *Rimfrost och trädgårdsdrömmar* 2. uppl., Stockholm: Prisma.
- Thomas, G.S., 1999. *Treasured perennials*, London: John Murray.
- Töringe, S., 2010. *Trädgårdsvinter*, Stockholm: Natur & kultur.
- Widén, M. & Widén, B., 2008. *Botanik: systematik, evolution, mångfald* 1:2. uppl., Lund: Studentlitteratur.

## Elektroniska källor

- Anderberg, A., 1999. *Snökrökus*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/mono/irida/crocu/croctom.html> [2019-01-24]
- Anderberg, A., 2000a. *Bolltistlar*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/astera/echin/welcome.html> [2019-02-15]
- Anderberg, A., 2000b. *Flockblommiga växter*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/apia/welcome.html> [2019-02-16]
- Anderberg, A., 2000c. *Ormrötter*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/polygona/bisto/welcome.html> [2019-02-15]
- Anderberg, A., 2000d. *Rutor*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/ranuncula/thali/welcome.html> [2019-02-16]

- Anderberg, A., 2005a. *Mjölke*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/onagra/epilo/epilang.html> [2019-02-18]
- Anderberg, A., 2005b. *Trolldruva*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/ranuncula/actae/actaspi.html> [2019-02-15]
- Anderberg, A., 2009. *Hundkäx*. Den virtuella floran.  
<http://linnaeus.nrm.se/flora/di/apia/anthr/anthsyl.html> [2019-02-15]
- Bimon, 2009 *Vinterståndare*. Biologiska sällskapet. <https://www.bimon.se/arkiv/manad0902.html> [2019-03-07]
- Philamuseum 2019. *Agnes Martin*. Philadelphia Museum of Art.  
<http://www.philamuseum.org/collections/permanent/70376.html> [2019-03-08]
- RHS, 2019a. *Gillenia Trifoliata*. RHS, The Royal Horticultural Society.  
<https://www.rhs.org.uk/plants/details?plantid=878> [2019-02-15]
- RHS, 2019b. *Yucca filamentosa*. RHS, The Royal Horticultural Society.  
<https://www.rhs.org.uk/plants/details?plantid=4315> [2019-03-07]
- RHS, 2019c. *The Royal Horticultural Society Hardiness Rating*. RHS, The Royal Horticultural Society.  
<https://www.rhs.org.uk/plants/trials-awards/award-of-garden-merit/rhs-hardiness-rating> [2019-07-02]
- Save Plantskola, 2019. *Helleborus niger 'Praecox'*. <http://www.saveplantskola.se/planta/3615/> [2019-01-24]
- SMH, 2019. *Års- och månadsstatistik*. <https://www.smhi.se/klimatdata/meteorologi/temperatur/2.1240> [2019-03-19]
- Svärd, J., 2017. *Trädgård under vinterhalvåret : vilka växtegenskaper kan förlänga prydnadsvärdet i trädgården under vintersäsongen? = Garden through the winter season : which ornamental plant qualities could improve the winter season in gardens?* Sveriges lantbruksuniversitet. Trädgårdsingenjör: Designprogrammet.  
[https://stud.epsilon.slu.se/10538/7/sv%C3%A4rd\\_j\\_170817.pdf](https://stud.epsilon.slu.se/10538/7/sv%C3%A4rd_j_170817.pdf) [2019-02-14]
- Riksförbundet Svensk Trädgård, 2019. *Svensk trädgård zonkarta över Sverige*.  
[http://www.tradgard.org/svensk\\_tradgard/zonkartan.html](http://www.tradgard.org/svensk_tradgard/zonkartan.html) [2019-06-24]
- Trädgårdsingenjör: Designprogrammet. [https://stud.epsilon.slu.se/13820/7/wall%20j\\_180620.pdf](https://stud.epsilon.slu.se/13820/7/wall%20j_180620.pdf) [2019-02-14]
- Wallén, J., 2018. *Vårlökar i offentlig miljö : vårlöksförslag till verkliga exempel i stad = Spring bulbs in the public environment : suggestions of spring bulbs to real examples in a city*. Sveriges lantbruksuniversitet.

Wikipedia, 2018a. *Hårdighet*. <https://sv.wikipedia.org/wiki/H%C3%A4rdighet> [2019-06-24]

Wikipedia, 2018b. *Piet Oudolf*. [https://en.wikipedia.org/wiki/Piet\\_Oudolf](https://en.wikipedia.org/wiki/Piet_Oudolf) [2019-03-03]

Wikimedia Commons, 2009. *Offener Blütenstand (inflorescence)*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Offener\\_Bl%C3%BCtenstand\\_\(inflorescence\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Offener_Bl%C3%BCtenstand_(inflorescence).svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2011. *Wickel2 (inflorescence)*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wickel2\\_\(inflorescence\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wickel2_(inflorescence).svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2014. *Schirmtraube (inflorescence)*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schirmtraube\\_\(inflorescence\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Schirmtraube_(inflorescence).svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Head Kwiatostan Koszyczek*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Head\\_Kwiatostan\\_Koszyczek.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Head_Kwiatostan_Koszyczek.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Helicoid Kwiatostan Sierpik*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Helicoid\\_Kwiatostan\\_Sierpik.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Helicoid_Kwiatostan_Sierpik.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Muktispike Kwiatostan KlosZłożony*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Muktispike\\_Kwiatostan\\_K%C5%82osZ%C5%82o%C5%BCony.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Muktispike_Kwiatostan_K%C5%82osZ%C5%82o%C5%BCony.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences multiCyme Kwiatostan Wierzchołka*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_multiCyme\\_Kwiatostan\\_Wierzchołka.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_multiCyme_Kwiatostan_Wierzchołka.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Panicle Kwiatostan Wiecha typu otwartego*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Panicle\\_Kwiatostan\\_Wiecha\\_typu\\_otwartego.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Panicle_Kwiatostan_Wiecha_typu_otwartego.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Spadix Kwiatostan Kolba*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Spadix\\_Kwiatostan\\_Kolba.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Spadix_Kwiatostan_Kolba.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Spike Kwiatostan Klos*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Spike\\_Kwiatostan\\_K%C5%82os.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Spike_Kwiatostan_K%C5%82os.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Umbel Kwiatostan Baldach*.  
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Umbel\\_Kwiatostan\\_Baldach.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Umbel_Kwiatostan_Baldach.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Inflorescences Umbel Kwiatostan BaldachZłożony*).

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences\\_Umbel\\_Kwiatostan\\_BaldachZ%C5%82o%C5%BCony.svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Inflorescences_Umbel_Kwiatostan_BaldachZ%C5%82o%C5%BCony.svg) [2019-02-26]

Wikimedia Commons, 2015. *Koepfchen (inflorescence)*.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Koepfchen\\_\(inflorescence\).svg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Koepfchen_(inflorescence).svg) [2019-02-26]

## Icke publicerat material

Andersson, Julia & Korn, Peter, 2019-02-04. Klinta Trädgård AB, Höör. Samtal på Klinta Trädgård.

Andersson, Julia & Korn, Peter, 2019-02-26. Klinta Trädgård AB, Höör. E-post.

Palmér, Cecilia, 2019-02-27. Landskapsingenjör och universitetsadjunkt vid Sveriges lantbruksuniversitet. Samtal på SLU Alnarp.

Svensson, Karin, 2019-02-21. Landskapsarkitekt och universitetsadjunkt vid Sveriges lantbruksuniversitet. Samtal på SLU Alnarp.

## Figurförteckning

Figur 1. <i>Enkel klase</i> . Wikimedia Commons, 2009. <i>Offener Blütenstand (inflorescence)</i> .....	4
Figur 2. <i>Sammansatt klase</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Muktsipike Kwiatostan KlosZłożony</i>	4
Figur 3. <i>Ax</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Spike Kwiatostan Klos</i> .....	4
Figur 4. <i>Kolv</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Spadix Kwiatostan Kolba</i> .....	4
Figur 5. <i>Huvud</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Koepfchen (inflorescence)</i> .....	4
Figur 6. <i>Korg</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Head Kwiatostan Koszyczek</i> .....	4
Figur 7. <i>Enkel flockel</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Umbel Kwiatostan Baldach</i>	4
Figur 8. <i>Sammansatt flockel</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Umbel Kwiatostan BaldachZłożony</i>	4
Figur 9. <i>Kvast</i> . Wikimedia Commons, 2014. <i>Schirmtraube (inflorescence)</i> .....	4
Figur 10. <i>Tvåsidigt knippe</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences multiCyme Kwiatostan Wierzchootka</i>	5
Figur 11. <i>Skrvknippe</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Helicoid Kwiatostan Sierpik</i> .....	5
Figur 12. <i>Sick-sackknippe</i> . Wikimedia Commons, 2011. <i>Wickel2 (inflorescence)</i>	5
Figur 13. <i>Vippa</i> . Wikimedia Commons, 2015. <i>Inflorescences Panicle Kwiatostan Wiecha typu otwartego</i> .....	5
Figur 14. <i>Enkla stjälkar</i> . Författarens, 2019.....	9
Figur 15. <i>Spiror</i> . Författarens, 2019.....	9



Figur 16. <i>Knappar</i> . Författarens, 2019.....	9
Figur 17. <i>Bollar</i> . Författarens, 2019.....	9
Figur 18. <i>Flockar</i> . Författarens, 2019.....	9
Figur 19. <i>Plymer</i> . Författarens, 2019.....	9
Figur 20. <i>Skylar</i> . Författarens, 2019.....	9

## Tabellförteckning

Tabell 1. <i>Lista med perenner som har vinterståndare</i> . Författarens, 2019.....	10
--	----

# Bilagor

## Bilaga 1

Fältundersökning – Botaniska trädgården i Lund

Datum: 2019-02-06

Namn är baserat på skyltning och har inte kontrollerats enligt SKUD.

\* Vintergrön, \*\*Visade vårutsprung

<i>Allium tuberosum</i> (lök)	<i>Euphorbia palustris</i> **
<i>Anemone hepaticensis</i>	<i>Eurybia schreberi</i>
<i>Aruncus aethusifolius</i>	<i>Foeniculum vulgare</i> **
<i>Asphodeline lutea</i> *	<i>Gillenia trifoliata</i>
<i>Asphodelus albus</i> **	<i>Hemerocallis</i> 'Mini Stella'
<i>Aster amellus</i> 'Stettin'	<i>Hylotelephium</i> 'Matrona'
<i>Aster novae-angliae</i>	<i>Inula racemosa</i>
<i>Aster novi-belgii</i> 'Herbstgruss Vom Bresserhof'	<i>Iris sibirica</i>
<i>Astrantia major</i>	<i>Kirengeshoma palmata</i>
<i>Oenothera biennis</i> (bien)	<i>Kniphofia galpinii</i> *
<i>Chelone Obliqua</i>	<i>Leonurus cardiaca</i> **
<i>Chenopodium giganteum</i>	<i>Levisticum officinale</i>
<i>Clematis stans</i>	<i>Lychnis coronaria</i> *
<i>Clinopodium nepeta</i>	<i>Malva alcea</i>
<i>Dianthus superbus</i> 'Kahori'	<i>Matteuccia struthiopteris</i>
<i>Digitalis lutea</i> *	<i>Melissa officinalis</i> **
<i>Eryngium yuccifolium</i> *	<i>Nepeta nervosa</i> 'Blue Moon'
<i>Eupatorium cannabinum</i>	<i>Nicotiana tabacum</i> (ett- till flerårig)

<i>Oenothera fruticosa</i>	<i>Sanguisorba canadensis</i>
<i>Phedimus Aizoon</i>	<i>Scabiosa canescens*</i>
<i>Phedimus selskianus</i>	<i>Serratula tintcoria</i>
<i>Pheum palmatum</i>	<i>Solidago canadensis</i>
<i>Phlomis russeliana*</i>	<i>Telekia Speciosa</i>
<i>Phlomis tuberosa</i>	<i>Thalictrum minus</i>
<i>Physalis alkekengi</i>	<i>Thermopsis montana**</i>
<i>Physostegia virginiana 'Rosy Spire'</i>	<i>Tricyrtis formosana</i>
<i>Prenanthes purpurea</i>	<i>Verbena bonariensis</i>
<i>Rudbeckia fulgida var. sullivantii 'Guldstrum'</i>	<i>Veronica pinguifolia</i>
<i>Rumex patientia**</i>	

## Bilaga 2

Fältundersökning & samtal – Klinta Trädgård

Datum: 2019-02-04

\* Vintergrön, \*\*har vårutsprung/ kommer tidigt

*Achillea filipendulina*

*Achillea filipendulina* 'Parkers Variety'

*Achillea* 'Moonshine'

*Actaea racemosa*

*Allium sphaerocephalon* (lök)

*Anaphalis margaritacea*

*Anaphalis triplinervis*

*Anemone hepatica*

*Anthemisis*\*

*Aquilegia vulgaris*\*\*

*Artemisia ludoviciana*

*Asclepias incarnata*

*Asclepias tuberosa*

*Aster*

*Aster novae-angliae* 'Purple Dome'

*Astilbe*\*\*

*Astilbe arendsii*-gr. 'Brautschleier' \*\*

*Baptisia*

*Carex buechananii*

*Carex comans* 'Frosted Curls'

*Carex muskingumensis*

*Clinopodium nepeta*

*Coreopsis verticillata*

*Daucus carota*

*Digitalis* (perenna)\*

*Echinacea purpurea*

*Echium russicum*

*Eryngium*

*Foeniculum vulgare*

*Gillenia trifoliata*

*Gypsophila* 'Rosenschleier'

*Helenium*

*Helianthus salicifolius*

*Hylotelephium*

*Hypericum perforatum*

*Imperata cylindrica* 'Red Baron'

*Iris sibirica*

*Kalimeris incisa* 'Nana Blue'

*Leonurus cardiaca*

*Lilium martagon* (lök)

*Melissa officinalis*\*\*

*Miscanthus*

*Miscanthus*

*Molinia caerulea*

<i>Monarda bradburiana</i>	<i>Sanguisorba hakusanensis</i>
<i>Nepeta</i>	<i>sanguisorba officinalis</i>
<i>Origanum laevigatum</i> 'Herrenhausen'	<i>Solidago canadensis</i>
<i>Paeonia</i> (ej fyllda)	<i>Spartina pectinata</i>
<i>Paeonia lactiflora</i> 'Black Beauty'**	<i>Stachys byzantina</i> *
<i>Panicum</i>	<i>Thermopsis caroliniana</i>
<i>Pennisetum</i>	<i>Verbascum chaixii</i> **
<i>Penstemon digitalis</i> 'Huskers Red'	<i>Verbascum nigrum</i> **
<i>Phlomis russeliana</i> *	<i>Verbascum phoeniceum</i> **
<i>Phlomis tuberosa</i>	<i>Verbena bonariensis</i>
<i>Rheum palmatum</i>	<i>Vernonia crinita</i> 'Mammuth'
<i>Rudbeckia fulgida</i> var. <i>sullivantii</i> 'Goldsturm'	<i>Veronicastrum</i>
<i>Rudbeckia maxima</i>	

## Bilaga 3

Fältundersökning – Slottsträdgården i Malmö

Datum: 2019-02-07

\* *Vintergrön*, \*\**Visade vårutsprung*

*Astilbe*

*Astilboides tabularis*

*Baptisia*

*Cephalaria gigantea*

*Chelone Obliqua*

*Dipsacus fullonum*(bien)

*Hylotelephium*

*Matteuccia struthiopteris*

*Phlomis russeliana*\*

*Thalictrum*

*Verbena bonariensis*

Mycket var nedklippt.

## Bilaga 4

Fältundersökning – SLU Alnarp

Datum: 2019-02-12

Namn är baserat på skyltning och har inte kontrollerats enligt SKUD.

\* Vintergrön, \*\*Visade vårutsprung, \*\*\* Vårutsprung+nedklippt/ nedvisen

<i>Achillea filipendulina</i> 'Parker's Variety'	<i>Aster novi-belgii</i> 'Lady in Blue'
<i>Actaea simplex</i> 'Brunette'	<i>Aster sedifolius</i> 'Nanus'
<i>Agastache</i> 'Blue fortune'	<i>Astilbe Japonica</i> -gr. 'Red Sentinel'
<i>Alcea rosea</i> **	<i>Astilboides tabularis</i>
<i>Allium tuberosum</i> (lök)	<i>Astrantia major</i>
<i>Anaphalis margaritacea</i>	<i>Baptisia australis</i>
<i>Anaphalis margaritacea</i> 'Neuschnee'	<i>Buphtalmum salicifolium</i> ***
<i>Anemone tomentosa</i> 'Robustissima'	<i>Cephalaria gigantea</i>
<i>Anthemis tinctoria</i> *	<i>Ceratostigma plumbaginoides</i>
<i>Artemisia ludoviciana</i> 'Silver Queen'	<i>Chasmanthium latifolium</i>
<i>Artemisia vulgaris</i> 'Oriental Limelight'	<i>Chelone Obliqua</i>
<i>Aruncus aethusifolius</i>	<i>Clinopodium nepeta</i> 'Marvelette Blue'
<i>Aruncus dioicus</i>	<i>Dictamnus albus</i> 'Purpureus'
<i>Asphodeline lutea</i> *	<i>Echinacea pallida</i>
<i>Aster amellus</i> 'King George'	<i>Echinacea purpurea</i> 'Magnus'
<i>Aster divaricatus</i>	<i>Eryngium giganteum</i> (bien)
<i>Aster lateriflorus</i> 'Horizontalis'	<i>Eryngium planum</i> 'Blaukappe'**
<i>Aster macrophyllus</i> 'Twilight'	<i>Euphorbia amygdaloides</i> 'Atropurpureum'***
<i>Aster novae-angliae</i> 'Barrs Blue'	<i>Geranium renardii</i> ***
<i>Aster novae-angliae</i> 'Barrs Pink'	<i>Geranium × cantabrigiense</i> 'Karmina'***

*Gillenia trifoliata*  
*Helianthus decapetalus*  
*Helianthus decapetalus* 'Capenoch Star'  
*Helianthus salicifolius*  
*Helianthus* × *laetiflorus* 'Miss Mellish'  
*Heliopsis helianthoides* 'Goldgrünherz'  
*Helleborus purpurascens*\*\*\*  
*Hemerocallis* 'Burning Daylight'\*\*  
*Hemerocallis* 'Destine to See'\*\*  
*Hosta* 'Harry van Trier'  
*Hosta fortunei* 'Aurea'  
*Hosta fortunei* 'Francee'  
*Hylotelephium* 'Herbstfreude'  
*Hylotelephium* 'Matrona'  
*Iris ensata* 'Mrs Stanley'  
*Iris Germanica*-gr. 'Golden Bow'\*\*\*  
*Iris sibirica* 'Perrys Blue'  
*Iris Sibirica*-gr. 'Tunkhannock'  
*Iris tenax*  
*Kalimeris incisa* 'Alba'  
*Lathyrus vernus* 'Roseus'  
*Leucanthemum* × *superbum* 'Becky'\*\*  
*Ligularia* 'Osiris Cafe Noir'  
*Ligularia dentata* 'Desdemona'  
*Ligularia stenocephala*  
*Limonium platyphyllum* 'O.Kuntze'\*\*  
*Lychnis chalcedonica*  
*Lychnis coronaria*\*  
*Lythrum salicaria*  
*Matteuccia struthiopteris*  
*Monarda* 'Blaustrumpf'  
*Paeonia lactiflora* 'Edulis Superba'  
*Paeonia lactiflora* 'Felix Crousse'  
*Paeonia lactiflora* 'White Wings'  
*Penstemon eatonii* 'Firecracker'  
*Penstemon eatonii* 'Firecracker'\*  
*Phlox paniculata*  
*Phlox paniculata* 'Fujiyama'  
*Rodgersia* 'Irish Bronze'  
*Rodgersia sambucifolia*  
*Serratula tinctoria* ssp. *seoanei*  
*Solidago* 'Leraft'  
*Solidago canadensis* 'Nana'  
*Statice macrantha* 'Superba'  
*Veratrum nigrum*\*\*  
*Veronica longifolia* 'Blauriesin'  
*Veronica spicata* ssp. *incana*  
*Veronicastrum virginicum* 'Album'  
*Veronicastrum virginicum* 'Pink Glow'



# Bilaga 5

## Grundfrågor i samtal

### Inledande frågor:

Vem är du, vad jobbar du med? Senaste projekt/arbete du kan berätta kort om?

Är vinterståndare och vårutspring termer du använder?

Vad betyder *vinterståndare och vinterkvalitet* för dig? Speciella perenner, formgivare, platser?

Vad betyder *vårutspring och tidiga perenner* för dig? Speciella perenner, formgivare, platser?

### Vad har du för tankar kring ”vinterståndare som möter sitt vårutspring”?

-Är detta något vi behöver känna till?

-Känner du till några perenner som gör detta?

### Vinterkavalitéer: Blomform

Arbetar du med blomformer när du planerar eller diskuterar växter? Spiror, bollar knappar...

Vilka?

Är vinterståndare som blommar över vår-tidig sommar ett problem, estetiskt?

### Vårutspring

Vad är ett vackert vårutspring?

*T.ex: Mandeltörel, pion = färgstarka.*

### Fördelar respektive nackdelar med vinterståndare

Ekologiska, ekosystemtjänster, estetiska, hårdighet

### Fördelar respektive nackdelar med tidigt vårutspring.

**Slutligen: Kommentarer på växtlistor från fältundersökningar.**